

Töttö ja älykkyuden merkitys

Hannu Virtanen

Professori Pertti Töttö kommentoi *Tieteessä tapahtuu* -lehdessä 8/2004 ollutta kirjoitustani, jossa väitin että älykkyys ei mittaa mitään todellista inhimillistä ominaisuutta. Myönnän että yhteen lauseeseen tiivistetty väite oli kärjistetty.

En kiellä Töttön esittämien Pisa-tutkimusta ja älykkyyttä koskevien vartailevien tilastojen todenmukaisuutta, älykkyystestit ja tietyt taidot epäilemättä korreloivat keskenään. Mutta kumpi on syy ja kumpi seuraus: ennustaako menestyminen testeissä menestystä koulussa vaiko koulutus menestystä testeissä? Kansainväliset älykkyysmittaukset ovat vertailukelpoisia vasta kun esimerkiksi koulutustason, kulttuuristen tekijöiden tai ravitsemustason vaikutus niihin on 100% pystytty eliminoimaan. Epäilen vahvasti että tällä hetkellä näin ei ole.

‘Inhimillisiksi ominaisuuksiksi’ kutsumiani

tekijöitä voidaan taas tarkastella kahdesta näkökulmasta. Toinen on ihmisen eettinen ulottuvuus, eli yksilön tarkasteleminen eettisenä toimijana. Toinen näkökulma on ryhmien käyttäytymisen tieteellinen selittäminen.

Ihmisen tärkein ominaisuus ei mielestäni ole älykkyys vaan kyky ottaa huomioon ympäristö; sekä sosiaalinen ympäristö niin omassa maassa kuin kaukomaillakin että luonnonympäristö. Tätä näkökulmaa voi kutsua humanistiseksi mutta myös inhorealistiseksi. Ihmisen älyn luomilla tuotteilla kun voidaan nykyisin tuhota mahdollisesti koko maapallo, joten on puhdasta itsekkyyttä ajatella myös muiden hyvinvointia.

Oma kysymyksensä on, mitä inhimillistä ominaisuutta nykyiset älykkyystestit todella mittaavat? Pääasiassa matemaattista ja teknistä älykkyyttä. Ovathan nämäkin tosin oikein käytettyinä ihmiskunnan kokonaisedun kannalta hyödyllisiä ominaisuuksia. Silti ihmisen suu-

ruus juuri ihmisenä, verrattuna muihin eläinlajeihin, on muualla. Korreloiko menestyminen älykkyystesteissä esimerkiksi sellaisten kykyjen kanssa kuten säveltäminen tai näytelmien, runojen ja romaanien kirjoittaminen? Entä kyvyn kanssa maalata tauluja tai ohjata elokuvia? Jos vastaus edellä esitettyihin kysymyksiin on kyllä, olen valmis lieventämään kantaani väitteeni osalta. Toinen näkökulma on ihmisen yhteiskunnallisen käyttäytymisen selittäminen. Mikä on älykkyyden merkitys siinä? Käsittääkseni sitä ei voi havaita millään tasolla. On esimerkiksi ilmeistä valtioiden johtajiksi eivät välttämättä valikoidu kaikkein älykkäimmät yksilöt sen paremmin diktatuureissa kuin demokrati-oissakaan. Vihalla, pelolla, kateudella ym. tekijöillä on puolestaan paljon suurempi merkitys kuin älykkyydellä massojen käyttäytymisen selittäjänä. Itse älykkyystestien tekemistä voisi verrata myös geenitutkimukseen. Lähivuosina mahdolliseksi tuleva kunkin ihmisyksilön geenikartan selvittäminen on aiheuttanut sivistysmaissa keskustelua siitä, mitä tästä seuraa yksilölle ja yhteiskunnalle. Mikä vaikutus sillä on ihmisen omakuvaan, että hän saa jo ennen aikuisikää tietoonsa mitä sairauksia hän tulee elämänsänsä kohtaamaan? Tai onko hänellä taipumusta masennukseen tai huumeiden tai alkoholin käyttöön? Mitä seuraa jos työnantajalla,

vakuutusyhtiöllä jne. on käytössään samat tiedot? Samaa keskustelua tulisi käydä älykkyysmittausten vaikutuksista. Miten ihmisen omakuvaan vaikuttaa, jos hän saa tietää olevansa keskimääräistä tyhmempi? Entä jos tämä tieto joutuu väärin käsiin jne? Tai entäpä jos joskus todellakin tieteellisesti pystytään todistamaan, että joillakin kansoilla on keskimääräistä alempi älykkyysosamäärä? Se ei voi olla vaikuttamatta näiden kansojen omakuvaan eikä myöskään siihen, miten muut kansat heitä kohtelevat, sillä ihmisellä ei ole kykyä tarkastella muiden kansojen edustajia yksilöinä, vaan stereotyyppinä. Toisin sanoen älykkyystestien hyödyt ovat tieteellisen tutkimuksen kannalta olemattomat kun taas haitat voivat olla valtavat.

Tieteessä pitäisikin käydä jatkuvaa eettistä keskustelua siitä, onko kaikkea sitä mitä voidaan tutkia myös tutkittava. Outo on myös Töttön väite, jonka mukaan on oikeutettua arvioida jonkin maan älykkyysosamäärä naapurimaiden keskiarvona. Hyväksyisikö Töttö itse sen, että hänen älykkyytensä arvioitaisiin hänen naapuriensa keskiarvona, ja että yhteiskunta käyttäisi tätä tietoa hänen tulevaisuutensa suunnittelussa?

Kirjoittaja on filosofian lisensiaatti, joka valmistelle väitöskirjaa aineenaan etninen ja uskonnollinen sota.